

Lietuvos paribio miestai ir gyvenvietės

PARENGĖ
ALBINAS
MINGĖLA

PALANGA

III tūkst. pr. Kr. Palangoje įsikūrė pirmieji gyventojai. II tūkst. pr. Kr. II p. Palangos pietinėje dalyje buvo įkurta gyvenvietė.

V–VI a. buvo apgyvendinama pietinė dabartinio miesto dalis, Ronžės (Roužės, Rąžės) upelio kairioji pakrantė, Birutės kalno papėdė, Žemaičių kalnelis. Šiuo laikotarpiu datuojami ir pirmieji žmonių pėdsakai, surasti Birutės kalne.

IX a. Birutės kalno papėdėje susiformavo prekybinė gyvenvietė.

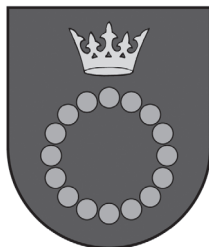
X–XII a. Palangoje susiformavo prekybinis centras, kurį tuo metu sudarė keturios gyvenvietės.

1161 m. birželio 15 d. pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta Palanga (šis paminėjimas legendinis – ginčų dėl Kuršo vyskupijos įkūrimo medžiagoje (1431 m.) nurodoma, kad 1161 m. danų karalius Valdemaras I su savo kariuomene išsilaipino Palangoje).

1253 m. balandžio 5 d. Palanga paminėta Vokiečių ordino rašytiniuose šaltiniuose (Kuršo dalybų tarp Livonijos ordino ir Rygos vyskupo akte). Ši data oficialiai laikoma Palangos miesto įkūrimo data.

1257 m. Mindaugas Palangą užrašė Kryžiuočių ordinui.

XIII–XVIII a. Palangos apylinkių gyventojai vertėsi žvejyba, rinko jūros išmestą gintarą. Tuo metu čia jau vyko ir prekyba – vietiniai

Palangos herbas

D. Mukienės nuotraukoje – Basanavičiaus gatvė (Palanga). 2007 m.

gyventojai gintarą, kailius, medų mainydavo į pirklį atvežtas prekes. XIV a. vid. Palangoje gyveno kunigaikštienė Birutė.

XIV a. pab. Birutės kalne veikė Alkas – paleoastronominė observatorija.

1435 m. gruodžio 31 d. Bresto taikos sutartyje buvo nurodyta, kad Palanga visiems laikams atitenka Lietuvai.

1550 m. Žygimanto Senojo duktė Ona užrašė fundaciją Palangos bažnyčiai.

1600 m. Palanga gavo teisę vieną kartą per savaitę rengti turgų, du kartus per metus – prekymečius.

1639 m. Vladislovas Vaza žydams suteikė teisę kurtis Palangoje.

1646 m. Salantų valdytojas S. Vaina su žmona Ona įsteigė Palangos altariją.

1742 m. gegužės 21 d. karalius Augustas patvirtino žydams (iš naujo suteikė) teisę gyventi Palangoje.

1767 m. kunigo klebono Mato Vilčinskio rūpesčiu miestelio centre, ant buvusių kapinių, senosios bažnyčios vietoje, buvo pastatyta medinė Palangos bažnyčia, veikusi iki 1907 m.

1791 m. Varšuvos Ketverių metų seimas Palangai, kaip karališkam miestui, suteikė Magdeburgo teises.

1795 m. po III-ojo Žečpospolitos padalijimo (Lietuvą prijungus prie Rusijos imperijos) Palanga priklausė Vilniaus gubernijai. 1843 m. ši gubernija pavadinta Kauno vardu.

XIX a. pr. pradėjo skliti garsas apie Palangą kaip kurortinę vietovę – čia pradėjo važiuoti žmonės poilsiauti ir stiprinti sveikatą.

1819 m. Palanga ir nedidelis pajūrio ruožas nuo Šventosios upės iki Prūsijos sienos buvo prijungtas prie Kuršo gubernijos ir priklausė Gruobinio provincijai (pavietui), o ši – Aizputės apskrīčiai.

1819 m. Palangoje įsteigta miesto pradžios mokykla (pamokos joje buvo dėstomos vokiečių kalba).

1824 m. Rusijos caro kariuomenės pulkininkas Mykolas Tiškevičius iš generolo Ksavero Niesiolovskio už 177 171 sidabro rublių nupirko Palangos dvarą.

1848 m. pradėtas sodinti parkas prie dabartinės Basanavičiaus ir Vytauto gatvių sankirtos.

XIX a. II p. pro Palangą ėjo nelegalių lietuviškų knygų gabenimo kelias.

1869 m. ant Birutės kalno pastatyta mūrinė raudonų plytų aštuoniakampė koplyčia (projekto autorius H. Mayeris).

1877 m. pastatytas, 1880 m. išplėstas Palangos kurhauzas – pirmasis ir didžiausias Palangos viešbutis-restoranai.

1884–1892 m. pulkininkas, grafas Juozapas Tiškevičius pastatė Palangos tiltą į jūrą.

1886 m. Juozapas Tiškevičius savo lėšomis vietoje buvusios Palangos miesto mokyklos įkūrė Palangos progimnaziją.

1880–1890 m. pastatyta Palangos prieplauka.

1891 m. mirė Palangos dvaro šeimininkas Juozapas Tiškevičius. Jo įpėdiniu Palangoje tapo sūnus Feliksas Tiškevičius.

1893 m. grafas Feliksas Tiškevičius vedė Antaniną Koržbok-Lacka, kuri buvo kilusi iš Poznanės kunigaikštystės didikų giminės.

1895–1905 m. vyko grafo Felikso Tiškevičiaus rūmų statyba ir parko apie rūmus kūrimo darbai.

1898–1900 m. Birutės kalno papėdėje Prancūzijos Lurdo grotos pavyzdžiu įrengta Palangos Lurdo grotos.

1899 m. rugpjūčio 20 d. Palangoje, šalia tilto į jūrą, buvusiam

grafų Tiškevičių prekių sandėlyje, surengtas pirmasis lietuviškas vakaras ir parodytas pirmasis lietuviškas vaidinimas – Keturakio „Amerika pirtyje“.

1905 m. Palangos mieste įkurta Kurorto direkcija.

1907 m. užbaigta naujosios Palangos katalikų mūrinės bažnyčios statyba, kuri prasidėjo 1897 m. (projekto autorius – švedų architektas Karlas Eduardas Liudvikas Strandmannas. Pagrindinis statybos darbų fundatorius – grafas Feliksas Tiškevičius, paaukojęs 30 tūkst. aukso rublių ir nemažai statybinių medžiagų).

1908–1910 m. grafas F. Tiškevičius prie pirmojo Palangos restorano-viešbučio (kurhauzo) išgręžė pirmąjį Palangoje – 227 m. gylio – arteinį gręžinį, kurorte nutiesė pirmąjį vandentiekį.

1909 m. Palangos miestui suteiktos kurorto teisės.

1918 m. vasario 16 d. Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, prasidėjo Lietuvos ir Latvijos ginčai dėl Palangos ir Šventosios – Palangos ir Alūkštės apskrities. Ginčas užsitęsė iki 1921 m. Tuo laiku čia stabilios valdžios nebuvo. 1919 m. spalio mėnesį Palangą kontroliavo mišrios rusų-vokiečių kareivių sargybos. 1919 m. lapkričio 23 d. į Palangą iš Kretingos atvyko 10 lietuvių kareivių, tiek pat Kretingos milicininkų ir iš miestelio išvijo bermontininkus. Po keturių dienų Palangoje pasirodė 150 latvių. Jie išvijo lietuvius ir įvedė savo valdžią. 1920 m. birželio 14 d. Latvijos gyventojų surašymo duomenimis, Palangoje gyveno 808 lietuviai, 452 žydai, 100 latvių, 39 vokiečiai ir tiek pat lenkų. Palangos valsčiuje buvo 1 032 lietuviai ir 673 latviai. Pagal Lietuvos duomenis, tais metais Palangoje, Šventoje ir jų apylinkėse gyveno 2 896 gyventojai, iš kurių 1 724 buvo lietuviai, 550 žydų, 514 latvių, 73 lenkai, 35 vokiečiai.

1920 m. rugsėjo 28 d. Rygoje, tarpininkaujant Anglijos misijos Pabaltijyje atstovui Stephanui Tallentsui, pasirašyta Lietuvos–Latvijos sienos nustatymo sutartis.

1921 m. kovo 21 d. Palangos ir Šventosios pajūrio ruožas prikirtas Lietuvai.

1921 m. kovo 30 d. pagal arbitražo komisijos nutarimą Latvijos civilinė ir karinė valdžia pasitraukė iš Palangos. Tą pačią dieną į Palangą atvyko Lietuvos kariuomenės dalys ir Lietuvos valdininkai.

XX a. 3–4 dešimtmetyje buvo apželdintas Palangos pajūrio ruožas, sutvirtintos pustomos kopos (darbams vadovavo miškininkas Marijonas Daujotas).

1933 m. Palangai suteiktos miesto ir kurorto teisės. Palangos burmistru išrinktas dr. Jonas Šliūpas. Palangą aplankė pasaulio skautų judėjimo įkūrėjas seras Robertas Baden-Powellis.

1938 m. gegužės 10 d. Palangą nusiaubė didysis gaisras, prasiėjęs klebonijos pastate.

1938–1939 m. Palangoje pastatyta autobusų stotis, reguliariai pradėjo važinėti maršrutiniai autobusai.

1939 m. pradėjo veikti Palangos aerouostas.

1941 m. birželio 22 d. Palangą užėmė vokiečių kariuomenė.

1944 m. spalio 10 d. Palangą užėmė sovietų armija.

Jau pokario metais Palangoje pradėtas kurti visasąjunginės reikšmės kurortas.

1952 m. Palangos kurortui suteiktos respublikinio pavaldumo miesto teisės.

1960 m. Palangos botanikos parke pastatyta Roberto Antinio skulptūra „Eglė žalčių karalienė“.

1961–1963 m. restauruotas Tiškevičių parkas, rūmai.

1961 m. J. Basanavičiaus gatvės skvere, prie pėsčiųjų tilto į jūrą, pastatyta Nijolės Gaigalaitės skulptūra „Jūratė ir Kastytis“.

Palangos botanikos parke. D. Mukienės nuotrauka. 2007 m.

1963 m. restauruotuose Tiškevičių rūmuose atidarytas Palangos gintaro muziejus (Lietuvos dailės muziejaus padalinys).

1965 m. Birutės kalno papėdėje pastatyta K. Petrikaitės-Tulienės skulptūra „Birutė“.

1971 m. buvusio vasaros teatro teritorijoje pastatyta Palangos vasaros estrada.

1989 m. pradėjo veikti Jono Šliūpo memorialinis muziejus (Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys).

1990 m. kovo 24 d. išrinkta pirmoji po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Palangos miesto taryba.

1992 m. sovietų armijos kariai paliko Palangos pajūrį.

1993 m. birželio 14 d. Tiškevičių parke pašventinta atstatyta „Laiminančio Kristaus“ statula.

1996 m. rugsėjo 3 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintas Palangos herbas.

2001 m. gruodžio 26 d. Palangos šiaurės rytinėje dalyje pastatyta Iveros Dievo Motinos ikonos vardo cerkvė.

2006 m. pradžioje Palangoje buvo 17,7 tūkst. nuolatinių gyventojų, 2007 m. sausio 1 d. – 17,6 tūkst.

Literatūra:

1. *Palangos istorija* (sudarė Vladas Žulkus). - Klaipėda, 1999.
2. Bronius Barauskas. *Palanga. Šimtmečių epizodai*. - Palanga, 1983–1984. Rankraštis, saugomas Palangos miesto savivaldybės viešojoje bibliotekoje.
3. *Palanga. Tiltas į jūrą* (sudarė Danutė Mukienė). - Vilnius, 1997.

Palangos botanikos parko didysis parteris. D. Mukienės nuotrauka. 2007 m.